

УДК 233-265. 34:111

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1296392>

orcid.org/0000-0003-0493-5519

orcid.org/0000-0003-1962-9725

В'ячеслав Мешков, Олександр Сомкін

МЄШКОВ В'ячеслав Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціально-політичних дисциплін Полтавського національного технічного університету імені Ю. В. Кондратюка. Сфера наукових інтересів: метафізика, філософія культури, філософія науки.

СОМКІН Олександр Олексійович – доктор філософських наук, професор кафедри англійської мови для професійної комунікації ФГБОУ ВО «Національний дослідницький Мордовський державний університет імені Н. П. Огарьова» (Саранськ, Росія). Сфера наукових інтересів: соціальна філософія, концепція цілісної особистості, міжкультурна комунікація.

«БГАГАВАД-ГІТА» – ПЕРШИЙ ДОСВІД МЕТАФІЗИЧНОГО СИНТЕЗУ

У статті розкривається своєрідність метафізичного знання видатної пам'ятки давньоіндійської літератури «Бгагавад-Гіти» як універсальної теоретичної моделі індуїстської метафізики Шляху.

Ключові слова: *осьовий час, ментальна революція, епоха великого синтезу, метафізика Шляху, ціннісно-мисленневий простір культури, містично-метафізичне споглядання.*

Розвиток давньоіндійської ментальної революції в епоху осьового часу VII – IV ст. до н. е., відображеної в Упанішадах, гімнах і змовах «Атхарва-веди», сутгах Будди і творіннях інших релігійних течій і філософських шкіл, в певному сенсі, призвів до духовно-морального хаосу в ціннісно-мисленневому просторі давньоіндійської культури. В руках у брахманів-ріші була лише купка розрізнених знань Упанішад і текстів філософських шкіл, що змагалися між собою. Для глибокої духовно-моральної інтеграції індійців потрібно було здійснити релігійно-метафізичний синтез, створити такі твори, які б об'єднали більшість стародавніх індійців, що проживали на великому півострові. Було створено три великих твори – «Магабгарата» (далі – МХБ), «Бга-

© В. М. Мешков, О. О. Сомкін, 2017

гавад-Гіта» (далі – «Гіта») і «Манавадхармашастра» («Закони Ману»), які в певному сенсі здійснили найважливіше завдання інтеграції ментального простору давньоіндійської культури в єдине ціле.

Метою нашого дослідження стала «Бгагавад-Гіта» як перша версія індуїстської метафізики Шляху.

«Махабхарата» – це одне з вищих досягнень давньоіндійського Духу. Вона вирішувала надзавдання ментального синтезу не для окремо взятого народу чи держави, а для усіх одразу і без будь-якого насильства. Героїчний епос МХБ – унікальний досвід моделювання історії, здійснений брахманами-ріші надзвичайно професійно. МХБ – це пластично-споглядальна і теоретична модель життєвого світу Стародавньої Індії в епоху великого синтезу. Вона задала парадигму, ретельно опрацьовану образно-мисленнєву структуру, яка об'єднувала і цілеспрямовувала рух індійського Духу багато століть.

Також потрібно було створити загальну теоретичну модель індуїстської метафізики Шляху, що формується. Це надскладне завдання на початковому етапі епохи великого синтезу блискуче вирішила «Гіта», в якій були зафіксовані основні теоретичні положення і методологічні установки для справжніх аскетів – тих, хто в Шляху. В основні завдання «Гіти» входило створення концептуального ядра індуїстської метафізики Шляху з матеріалу, розкиданого по Упанішадам і філософським школам. І це непросте завдання вона успішно виконала.

На завершальних стадіях ментального синтезу останню крапку у всеосяжній ціннісно-мисленнєвій інтеграції давньоіндійського Духу поставили «Закони Ману», як своєрідний кодекс давньоіндійського права. Його імперативне знання повинно було надати єдиному мисленнєвому комплексу обов'язковий характер, що вимагало неухильного виконання.

В індуїзмі «Гіту» відносять не до священного комплексу шруті, а до переказів смріті. Разом з тим індуїсти справедливо називають її Упанішадою, відзначаючи, таким чином, її духовний зв'язок з останніми. Більша частина масиву знань Упанішад була напрацьована в до буддистський період, коли була невідома духовна природа суб'єктивної реальності і трансцендентний характер Атмана-Брахмана. З основного складу Упанішад лише Катха, Шветашватара і Майтрі упанішади є головними носіями справжнього, потаємного, метафізичного знання, проте, недостатньо систематизованого. З цього випливає, що більшу частину ментального ядра ведичного комплексу становили архаїчні тексти «Ріг-веди» і «Сама-веди» і що приєднувалися до них Брахмани і Араньяки. Упанішади представляли собою систему першознання. У них була відображена історія становлення індійської версії метафізики

Шляху в епоху осьового часу. Під кінець давньоіндійської ментальної революції в кінці IV – на початку III ст. до н.е. в подвижницькій течії думки брахманів і відлюдників загальної метафізичної концепції не було. Серед інтелектуалів і подвижників Стародавньої Індії існувала нагальна потреба в інтеграції метафізичного знання в єдине ціле. Це завдання було блискуче вирішено в книзі VI МХБ «Бхагавад-Гіта» («Пісня Господа»). «Гіта» – породження епохи систематизації і структуризації ментального простору давньоіндійської культури. Для давньоіндійських подвижників «Гіта» – це шліфований алмаз, досконалий підсумок великотрудних пошуків, викладений у віршованій формі.

«Гіта», створена приблизно в III – II ст. до н.е., являла собою цілісну, загальну теоретичну модель індуїстської метафізики Шляху, яка об'єднала напрацювання різних шкіл брахманістської традиції. Для просунутих брахманів і відлюдників в індуїстській метафізиці Шляху в «Гіті» не містилося нового знання. Для них вона представляла собою своєрідний навчальний посібник з метафізики Шляху. У той доленосний час цілісне містично-метафізичне знання, яке несла «Гіта», було великим досягненням. Велич «Гіти» виражається також в тому, що вона виступала універсальною теоретичною моделлю індуїстської метафізики, основні положення якої стали базовими для головних шкіл і течій Веданти. Універсальність, загально значущість, популярність у всіх шарах індійського суспільства на багато століть зробили «Гіту» парадигмою індійського Духу, яка становила систему світогляду індійців.

«Гіта», як система метафізичного знання, складається з трьох підсистем: спекулятивного знання трансцендентної божественної реальності (гл. 7-12), викладу великотрудного шляху її досягнення – йоги (гл. 3-6, 14, 17) і опису вищого екстатичного стану блаженства подвижника, або містично-метафізичного споглядання Атмана-Брахмана (гл. 15-16). У багатотомному зібранні МХБ «Гіта» являє собою лише невеликий епізод, коли аватара бога Вішну Крішна перед вирішальною битвою безпосередньо повідомляє священне знання Арджуні – військовому лідеру братів Пандавов.

Текст «Гіти» носить переважно методичний характер, тому що покликаний сформулювати систему методологічних вказівок і методичних вимог для здійснення непростого шляху практичного діяння подвижника і досягнення кінцевої мети метафізичного звільнення. Тому можна стверджувати, що «Гіта» – це універсальна методологія індуїстської метафізики Шляху. Згідно «Гіті», індуїстська версія метафізики Шляху включає розвинене релігійно-філософське вчення санх'ї (в якому розкривається непроста природа людини, трансцендентної божественної реальності і

матеріального світу), систему подвижництва йогу і сам містичний стан звільнення. Таємний характер знання «Гіта» набуває завдяки випробуваного раніше літературного прийому, коли сам Бог безпосередньо повідомляє таємне знання, що надає останньому вищу ступінь достовірності. Тому знання «Гіти» – це знання одкровення. З часів «духовного прориву» кінця VI ст. до н. е., вчиненого Буддою, давньоіндійське метафізичне знання розвивалося, уточнювалося, удосконалювалося подвижниками різних шкіл і течій. У «Гіті» воно досягло завершеної форми.

У «Гіті» була сформульована головна світоглядна установка, яка задавала нову систему координат ментального простору класичної індійської культури, що зумовило русло подальшого руху індійського Духу. Згідно Васудеві, існує два світи: справжнє, вічне, досконале буття і несправжнє, минуше, насичене пристрастями небуття. «Небытие не причастно бытию, бытие небытию не причастно», – стверджує Шри-Бхагаван («господин, владыка») [П. 16]. Він так характеризує неминущий світ: «Неуничтожимо То, чем этот мир распостёрт; постигни: Непреходящее уничтожимым сделать никто не может» [П. 17]. «Он никогда не рождается, не умирает; не возникая, он никогда не возникает; нерождённый, постоянный, вечный» [П. 20]. Інший, безпосередньо даний у чуттєвому сприйнятті світ, в якому, як влучно зауважив грек Геракліт, «все тече»: «Как в этом теле сменяется детство на юность, зрелость и старость, так воплощённый сменяет тела» [П. 13]. Подібні ідеї в Давній Греції розвивав Платон. Однак, якщо древні греки, захоплюючись мудрістю афінського філософа, зосередили свої зусилля на мирському бутті, всіляко прагнули його пізнати і упорядкувати, то у стародавніх індійців в цей же час сформувалася як фундаментальна, немірська, метафізична орієнтація, що цілеспрямовувала соціально-політичну перебудову суспільства, впорядковуючи ціннісно-мисленнєвий простір давньоіндійської культури. Показовим феноменом давньоіндійської ментальності стало формування унікального у світовій історії типу модельованого історичного мислення. Великий масив давньоіндійських письмових джерел першого тисячоліття до н. е. практично не має історичної прив'язки. Вони утворюють особливого роду ментальний простір, в якому дуже важко якась історичне переміщення. Про історію Стародавньої Індії періоду, що розглядається, майже нічого не відомо не тому, що твори давньоіндійських істориків не дійшли до нас. У високорозвиненій давньоіндійській культурі історичні твори майже не створювалися. Своєрідне світосприйняття стародавніх індійців було обумовлено метафізичною спрямованістю індійського Духу, коли мирське життя не становило дослідницького інтересу.

Тому Крішна закликає Арджуну подолати навколишню завісу несправжнього буття і пробиватися до справжнього існування, до Себе Самого. У метафізиці Шляху передбачалося просування до справжнього містично-метафізичного буття і до справжнього звільнення не стільки шляхом оволодіння таємним знанням, скільки через суворе подвижництво. «Кто ж область чувств проходит, отрешась от влечения и отвращения, подчинив свои чувства воле, преданный Атману, тот достигает ясности духа. Все страдания его исчезают при ясности духа, ибо, когда проявилось сознание – скоро укрепляется разум» [II. 64-65]. Слід зазначити дивину індуїстської метафізики з точки зору зовнішнього християнського і, особливо, ісламського спостерігача. Чуттєво сприймаємий, що сидить поруч і говорить бог Крішна закликає шляхетного кшатрія Арджуну кудись до свого справжнього, неявленного буття.

Творці «Гіти» розглядали Вішну як універсальну, іманентну, сутнісну, внутрішню реальність всякого творіння, яка наділяє його кращими достоїнствами. «Я начало, – утверждает Кришна, – конец всего проходящего мира. Выше Меня,.. нет ничего иного; всё на Мне нанизано, как жемчуг на нити» [VII. 6-7]. Виходить, що бог Крішна «приватизував» метафізичні напрацювання брахманів і відлюдників, що містяться в Упанішадах, щодо трансцендентної реальності Атмана-Брахмана.

У «Гіті» проголошується універсальна всюдисущість Бога: «Нет конца Моим проявлениям,.. Я – Атман, пребывающий в сердцах всех существ,.. Я начало, середина, конец всего мира... Я бесконечное Время, творец всудуликий, всеуносящая смерть, возникновение всего, что возникнет; ...Я великолепие великолепных; Я победа, решимость, Я правда правдивых... Я то, что во всех существах есть семя: нет существа подвижного или неподвижного вне Меня,.. Моим божественным силопроявлениям нет конца» [X. 19-20, 33-34, 36, 39-40]. Виходить, що все краще будь-якої істоти слід мислити втіленням, проявом трансцендентного Бога. Ця обставина формує ставлення піднесеного благоговіння перед життям як проявом Божества. Вустами Вішну автори «Гіти» проголошували нову методологію непростого практичного діяння, основу якої повинна скласти бхакті (санскр. «відданість», «віддане служіння»). Для християнського і ісламського читача заклики і настанови самого Вішну набували декларативний характер. Верховний Бог не є носієм вищої духовності і моралі, вічної дхарми. Навпаки, говорячи про свою першосущну, трансцендентну природу, Він поведився як мирська істота. З одного боку, Шрі-Бхагаван закликає до жажливого кровопролиття, з іншого, – до «нероздільної любові».

У головах же стародавніх індійців ці неузгодженості безконфліктно співіснували. У християнстві проводиться непорушна межа абсолютного, божественної досконалості в людському втіленні Ісуса Христа. Нескінченна сила впливу проповіді Ісуса Христа міститься в її абсолютній моральній чистоті.

Центральне місце в системі практичного діяння суфійської версії метафізики Шляху займає любов подвижника до Бога. На думку аль-Худжвірі, «любовный восторг возносит человека на такую высоту, где его жизнью становится устремленность к Возлюбленному. Кроме Него, для него ничего больше не существует... Когда любящий отвращает свой взгляд прочь от сотворенного, сердцем он неминуемо узрит Творца... Созерцающий живет лишь тогда, когда он в созерцании. Время, когда он взирает на окружающее обычными глазами, он не считает за жизнь, для него это доподлинная смерть» [2, с. 330, 331]. «Любовь, – проголошує аль-Худжвірі, – дар Божий, невозможно превозмочь ее» [2, с. 310]. Автор трактату «Розкриття прихованого» зазначає: «Шейх Мухаммад Ма»шук находилась в высшем духовном состоянии и весь пылал любовью» [2, с. 172]. На наш погляд, справжня любов до Бога увійшла в серця індійських подвижників після арабського завоювання середньовічної Індії.

У метафізиці Шляху значення надається не стільки створенню теоретичної моделі трансцендентної божественної реальності, скільки розробці оптимальної, найбільш продуктивної методології досягнення кінцевої мети містично-метафізичного споглядання Бога. У різних версіях метафізики Шляху цей стан називається «визволенням», «безсмертям», «нірваною», «просвітленням», «порятунком», «Богопізнанням». Знання «Шляху» переважно носило методичний характер. У комплексі метафізики Шляху це знання становило основний масив. У «Гіті» як класичному творі індуїстської метафізики Шляху методичні настанови Кришни в досягненні звільнення також займали центральне місце і також склали більшу частину твору. Вказівки Шрі-Бхагавана були гранично лаконічні і являли собою результати, узагальнення широкого аскетичного руху в Стародавній Індії, що здійснювався в різних школах і течіях протягом приблизно чотирьох сотень років. Для подвижників, треба розуміти, Його універсальні висловлювання виконували функцію своєрідних законів суворого практичного діяння. Слід мати на увазі, що в сукупному знанні епохи великого синтезу лише йога в різних її версіях (відмінності для всіх шкіл і релігійних течій не були принциповими) мала безумовний авторитет і статус універсальної теоретико-практичної моделі. Її методологію використовували практично всі подвижники Стародавньої Індії. Однак об'єднання най-

розвиненішої філософії санх'ї і йоги вивело індуїстську метафізику Шляху в вішнуїстській версії на рівень домінуючої концепції, яка поставила вищий стандарт парадигми.

У результаті давньоіндійської ментальної революції VII – IV ст. до н.е. сформувався вихідний, основний, універсальний «закон» індійського світосприймання, згідно з яким всесвіт поділявся на поверхнєве, несправжнє, чуттєво-сприймальне буття (майя, сансару) і справжнє, сутнісне, непрявлене буття (Атман-Брахман). Матеріалізуючись в мінливому чуттєво-предметному світі, боги, подібно людям, вбивали, закохувалися, страждали, тобто вели несправжнє існування. Їх справжнє буття відкривалося тільки мужнім подвижникам. Але тоді як поєднати несумісні норми мирської і немірської моралі в давньоіндійській теології? У цьому відношенні християнська мораль суворо послідовна і очевидно ясна. Богочоловік Ісус Христос як носій абсолютної чистоти чесноти в своїй трансцендентній основі нічим не відрізняється від абсолютно трансцендентного Бога-Отця. Тому їх іпостасі рівнозначні і рівноправні. Навіть прояви Царства Небесного – Богородиця, ангели, святі – є носіями бездоганної чистоти християнської моралі. Треба думати, індійцям було вельми непросто розібратися в праведності мирської поведінки богів. Староіндійські боги, включаючи Брахму, Вішну і Шиву, не задавали абсолютної моральної системи відліку. Тому граничні підстави давньоіндійської чесноти створювались не богами (навіть вищими, головними), а об'єктивною метафізичною реальністю дхарми.

Непроста система практичного діяння в метафізиці Шляху з необхідністю передбачає розвинене вчення морального самовдосконалення. Моральні імперативи – правдивість, смиренність, відчуженість і інші – призводять до істотної перебудови ціннісно-мисленневих орієнтацій, до руйнування мирських прагнень і розвитку чисто духовних, розумно-доброчесних. «Разум, познание, отсутствие заблуждения, терпение, правдивость, спокойствие, сдержанность, радость, страдание, возникновение и разрушение, страх и бесстрашие, удовлетворенность, кротость, подвижничество, уравновешенность, щедрость, честь и бесчестье, – таковы многообразные состояния существ, они от Меня происходят», – стверджує Крішна [X. 4-5]. Він продовжує: «Бесстрашие, чистота душевная, стойкость в познании, в йоге, щедрость, самообладание, жертвенность, приношение жертв, подвижничество, прямота, прилежание, невреждение, правдивость, отрешенность, умиротворенность, бесхитрость, безгневность; сострадание ко всем существам, неалчность, мягкость, постоянство, скромность, терпеливость, бодрость, стойкость, чистота, незлобливость, отсутствие само-

мнення – участь рождених для божественной жизни» [XVI. 1-3]. У цих двох фрагментах представлений повний набір моральних вимог до подвижника індуїстської метафізики Шляху. Ці вимоги повною мірою свідчать про високий розвиток моральних уявлень авторів «Гіті».

Своєрідність містично-метафізичних уявлень в Упанішадах виражається в тому, що в них немає любові до Брахмана-Атмана. У «Гіті» з'являється тема «любові до Бога». «Я начало вселенной, все от Меня происходит; озаренные, это постигнув, Меня почитают любовно. Обо Мне размышляя, Мне всю жизнь предоставив, они научают друг друга, радуются и убажуются всегда, ведя обо Мне беседу. Их, преклоняющихся в силу любви, постоянно преданных, Я приобщаю мудрости, через нее они Меня постигают» [X. 8-10]. Бог Вішну постулює необхідність «любові до Бога»! У православній і ісламській версіях метафізики Шляху для ченця або суфія немає вищої чесноти, ніж любов до Бога. «Так как Бог весь любовь и все, что Он сотворил, – повчае Иосип Ісіхаст Афонський, – вышнее и нижнее, появилось по Его великой любви, то Он не попросил у человека ничего другого, кроме любви» [3, с. 262]. Великий православний аскет ХХ століття Йосип Ісіхаст відносить любов до Бога, що перевищує будь-яке почуття, до вищого божественного дару: «...у всех добродетелей и божественных дарований есть чувство и действие; а божественная любовь, когда человек сподобится возлюбить Любящего, превосходит чувство; и еще сильнее действует божественная любовь. И царствует созерцание» [3, с. 263]. Справжня любов до Бога відкривається подвижникам в самому кінці багатотрудного шляху практичного діяння, коли вони досягали дійсної духовно-моральної чистоти, і наближалися до останньої містично-метафізичної зупинки – Богопізнання. У індуїстській метафізиці Шляху розглянутого періоду тема «любові до Бога» практично відсутня. Любов до Шиви займає важливе місце в сучасному катехізисі шівайського індуїзму Субраманіясвами Садгуру. «Полюбить Бога, – стверджує автор книги «Танець з Шивою», – это познать Бога. Познать Бога – это почувствовать Его Любовь к вам. Такой сострадательный Бог – Существо, чье сияющее тело может быть увидено в мистическом видении, – заботится о малых существах, каковыми являемся мы, и о нашей вселенной» [4, с. 55].

Наведемо лише два фрагмента, в яких дається опис містично-метафізичного звільнення. «Постигая То, в Том себя познав, в Том утвердись, поставив То высшей Целью, уходят они безвозвратно, знаям грехи уничтожив... Душой не привязанный к внешним касаньям, он в Атмане находит счастье; духом преданный йоге Брахмо, он вкушает непреходящее блаженство... Кто может уже здесь, еще не свободный

от тела, преодолеть стремления, рожденные вождельем и гневом, тот предан и счастлив. Кто счастлив в себе, кто изнутри озарен, в себе обрел радость, тот йогин достигает сущности Брахмо,.. Близки к нирване Брахмо подвижники, отрешенные от вождлений и гнева. ... Муни, укротивший чувства, сердце и разум, стремящийся к высшей свободе, отрешенный от желаний, страха и гнева – свободен навеки» [V. 17, 21, 23-24, 26, 28]. У цьому фрагменті описуються переживання «неминушого блаженства» в період вищого екстатичного стану подвижника. При цьому досягнення містичного споглядання «Брахмо» мислиться аскетом-ріші як отримання нирвани, що свідчить про використання буддистських концептуальних уявлень брахманами і відлюдниками. Шрі-Бхагаван продовжує: «Когда укрощенное сознание в Атмане утвердится, тогда отрешенный ото всех желаний именуется воссоединенным... Где успокоена мысль, заторможенная упражнением в йоге, где радуется Атману Атмана в себе прозревший, там познается предельная радость... Так, всегда сочетаясь Атману, грехи уничтоживший йогин, вкушает предельное блаженство соприкосновения с Брахмо» [VI. 18, 20-21, 28]. Примітно те, що сам Крішна в своєму оповіданні немов передає свій власний досвід «куштування граничного блаженства» від містичного «зіткнення з Брахмо». Якщо зіставити ці описи з буддистськими в суттах Тагхагати, то впадає в очі відсутність в них кармічних видінь або подорожей, тому що брахмани і відлюдники в Атмані-Брахмані шукали і, відповідно, знаходили і бачили об'єктивну, чисто духовну, трансцендентну реальність і нічого більше.

У православ'ї містичне спілкування з трансцендентною божественною реальністю набуває глибоко сокровений, піднесено емоційний характер. «Был один в некой пещере, – згадує в своєму листі Йосип Ісіхаст, – который должен был плакать семь раз в день. Это было его делание. А ночь целиком проводит в слезах. И возглавие его было всегда мокрым. И его спрашивал служивший ему, который приходил два-три раза в день, ибо он не хотел иметь его рядом с собой, чтобы тот не прерывал его плач:

– Старче, почему ты столько плачешь?

– Когда, дитя мое, человек созерцает Бога, от любви у него текут слезы, и он не может их удержать» [3, с. 62].

Далі старець Йосип так описує своє потаємне переживання містично-метафізичного зв'язку з Господом: «Бог не созерцается иначе как посредством ведения. Это ведение есть созерцание. То есть когда ты понимаешь, что Бог рядом с тобой, и ты внутри Бога обращаешься, и все, что ты делаешь, Он видит, и следишь, как бы Его не опечалить, – ибо внутри и вне Он все видит, – тогда не согрешаешь. Ибо Его ви-

дишь, Его любишь и следишь, как бы Его не опечалить. ...всякий, кто согрешает, не созерцает Бога, но слеп» [3, с. 68].

Висновки. Таким чином, щоб показати складну, неоднорідну природу індуїстської версії метафізики Шляху, ми розглядаємо її складові окремо, послідовно. Однак, цілком очевидно, що для подвижників вони знаходяться в органічній єдності, в живому, тремтливому, потаємному взаємозв'язку. У «Гіті» ми знаходимо досить багато фрагментів, які фіксують цю обставину. Оскільки «Гіта» представляла собою вищий теоретичний синтез напрацьованого аскетами-ріші метафізичного знання в епоху осьового часу, то для брахманів і пустельників (тих, хто був в Шляху) це знання було ясным, чистим і прозорим. «Гіта» представляла собою перший досвід концептуального синтезу індуїстської метафізики Шляху. До її створення матеріал був розкиданий по Упанішадам і іншим творам. Раніше відносний синтез метафізичного знання був досягнутий в Майтри упанішаді. У «Гіті» вперше в систематичному вигляді були викладені основні уявлення метафізичної реальності Атман-Брахмана, великотрудного шляху практичного діяння і містичного звільнення. «Гіта» задала вищий зразок, стала парадигмою для брахманів і пустельників.

Література

1. Мифы Древней Индии. Бхагавадгита. СПб.: «Кристалл», 2000. – 511 с.
2. *Аль-Худжвири*. Раскрытие сокрытого за завесой. Старейший персидский трактат по суфизму / Аль-Худжвири. – М.: «Единство», 2004. – 504 с.
3. *Старец Иосиф Афонский*. Изложение монашеского опыта / Старец Иосиф Афонский. – М.: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2006 г., – 464 с.
4. *Садгуру Шивайя Субрамуньясвами*. Танец с Шивой. Современный катехизис индуизма / Садгуру Шивайя Субрамуньясвами. – К.: «София», М.: «Гелиос», 2001. – 800 с.
5. *Мешков В. М.* Опыт тематического анализа осевого времени / В. М. Мешков. – Полтава, Ред.-издат. отдел ПНТУ, 2010. – 442 с.
6. *Мешков В. М.* Метафизика Пути (опыт тематического анализа древнеиндийской версии) / В. М. Мешков. – Полтава, Ред.-издат. отдел ПНТУ, 2017. – 578 с.
1. Mify Drevnej Indii. Bhagavadgita. SPb.: «Kristall», 2000. – 511 s.
2. Al'-Hudžviri. Raskrytie sokrytogo za zavesoj. Starejšij persidskij traktat po sufizmu / Al'-Hudžviri. – M.: «Edinstvo», 2004. – 504 s.
3. Starec Iosif Afonskij. Izloženie monašeskogo opyta / Starec Iosif Afonskij. – M.: Sviato-Troytskaia Serhyeva Lavra, 2006 h., – 464 s.
4. Sadguru Šivajâ Subramuniâsvami. Tanec s Šivoj. Sovremennij katehizis induizma / Sadguru Šivajâ Subramuniâsvami. – K.: «Sofiâ», M.: «Gelios», 2001. – 800 s.

5. Meškov V. M. Opyt tematičeskogo analiza osevogo vremeni / V. M. Meškov. – Poltava, Red.-izdat. otdel PNTU, 2010. – 442 s.

6. Meškov V. M. Metafizika Puti (opyt tematičeskogo analiza drevneindijskoj versii) / V. M. Meškov. – Poltava, Red.-izdat. otdel PNTU, 2017. – 578 s.

Meshkov V.M, Somkin A.A.

**“BHAGAVAD GITA” IS THE FIRST EXPERIENCE
OF METAPHYSICAL SYNTHESIS ABSTRACT**

The development of the ancient Indian mental revolution in the period of axial time of VII – IV centuries B.C. led to significant transformations of the value-thinking space of ancient Indian culture. In the III – I centuries B.C. in ancient India the epoch of great synthesis of the material was started. For the deep spiritual and moral integration of ancient Indians, it was necessary to carry out religious metaphysical synthesis. Three great works were created: “The Mahabharata”, “The Bhagavad Gita” and “The Manavadharmashastra”, which in a certain sense realized the most important task of integrating the ancient Indian Spirit into one whole. “The Mahabharata” solved the super task of mental synthesis not for a single nation or state, but for all at once and without any violence. It is a unique experience of modeling the history, accomplished by Brahmanas-rishi. “The Code of Manu” as a kind of code of imperative knowledge gave a single mental complex a binding character. The article is devoted to the study of the outstanding written source “The Gita” as a universal theoretical model of the Hindu metaphysics of the Way.

“The Gita” was created about III – II centuries B.C. It was a holistic, general theoretical model of the Hindu metaphysics of the Way. “The Gita” combined the developments of various schools of the Brahmanist tradition. The greatness of “The Gita” is also expressed in the fact that it acted as a universal theoretical model of Hindu metaphysics. Its fundamental provisions became basic for the main schools and trends of Vedanta. Universality, public validity, popularity in all strata of Indian society for many centuries made “The Gita” the paradigm of the Indian Spirit, which set the system of mystical-metaphysical contemplation of Indians.

“The Gita” as a system of metaphysical knowledge consists of three subsystems: the speculative knowledge of the transcendental divine reality, the presentation of the difficult way of its attainment – yoga, and the description of the highest ecstatic state of the bliss of an ascetic, or contemplation of the Atman in oneself and Brahman in the world. The creators of “The Gita” considered Vishnu as a universal, immanent, essential, inner reality of every creation. In the metaphysics of the Way the progress was supposed toward mystical-metaphysical contemplation and toward true liberation, not so much by mastery of inmost knowledge, as through severe asceticism.

Therefore, in the metaphysics of the Way meaning is given not so much to the creation of a theoretical model of the transcendental divine reality as to the development of the optimal, most productive methodology for achieving the ultimate goal of the mystical-metaphysical contemplation of God. In various versions of the

metaphysics of the Way this state is called “liberation”, “immortality”, “nirvana”, “enlightenment”, “salvation”, “the knowledge of God”. The knowledge of the Way was mostly of methodological nature. In the body of the metaphysics of the Way this knowledge constituted the basic part. In “The Gita” as a classic creation of the Hindu metaphysics of the Way, the methodological instructions of Krishna in achieving liberation also occupied a central place and also constituted the greater part of the work. The laborious system of practical work in metaphysics of the Way necessarily requires a developed conception of moral self-perfection. Moral imperatives – truthfulness, humility, renunciation and others – lead to a significant restructuring of value-thinking orientations, to the destruction of profane aspirations and the development of purely spiritual, reasonably-virtuous ones.

Thus, “The Gita” was the first experience of the conceptual synthesis of the Hindu metaphysics of the Way. Before its creation the material was scattered in “The Upanishads” and other works. Previously a relative synthesis of metaphysical knowledge was achieved in “The Maitri Upanishad”. The main representations of the metaphysical reality of the Atman–Brahman, the difficult way of practical fulfillment and mystical liberation was spelled out in a systematic form firstly in “The Gita”. “The Gita” set the highest pattern and became a paradigm for the brahmanas and hermits.

Key words: *axial time, mental revolution, epoch of great synthesis, metaphysics of the Way, value-thinking space of culture, mystical-metaphysical contemplation.*

Надійшла до редакції 16.03.2018 р.